

ALBERT MANENT

CARLES SOLDEVILA, UN HOME DE LLETRES

Venia d'una nissaga culta. L'avi matern era un notari navarrès, carlí, casat dues vegades i amb molts fills. El pare de Carles també fou notari, funcionari de la Diputació i periodista de publicacions tan secundàries com «La Opinión» i «El Suplemento». Fugint del còlera, el pare va conèixer a Sant Feliu de Llobregat Mercedes Zubiburu, veneçolana perquè el notari navarrès havia emigrat a Amèrica per fer-hi fortuna.

Carles –que entre companys i amics, fins de gran, era conegut amablement com en Carlets– va viure la infantesa a la Barcelona vella. Un veí seu va ésser Rafael Campalans. Va anar al col·legi de Sant Miquel, a l'antic carrer del Governador, on també havia estudiat Josep Carner. Després Carles féu el batxillerat al Liceo Políglota, on va tenir per companys Pere Bosch-Gimpera, el metge Lluís Sayé, el farmacèutic i activista del nacionalisme radical Miquel A. Baltà, cunyat de Josep Maria Batista i Roca, i Eduard Layret. En aquella escola els alumnes ja es dividien en catalanistes i espanyolistes. Hi havia autèntiques batusses pels símbols i els fills del vell republicà Eusebi Coromines, director de «La Publicidad», eren els més agressius amb llur patriotisme espanyol. Soldevila va confessar a Domènec de Bellmunt que «jo en aquells temps parlava castellà i ja era catalanista». La influència lingüística de la mare tanmateix pesava fins que, ja adolescents, primer Ferran i després Carles van decidir canviar de llengua. Al seu dietari Ferran ho explica amb una gràcia diàfana: «Recordo que vaig mudar-me d'esperit (...) Jo devia tenir tretze anys. Era pel bon temps, perquè anava dalt d'un "imperial" (...) Ni tan sols recordo què em degué determinar de deixar de pensar en castellà per posar-me a pensar en català. Recordo, això sí, que em fou molt fàcil i que en sentia una gran satisfacció. I també que els primers dies em sorprenia algun cop reincidint. Vaig guardar-ho

com un secret. Anys després, ja mort el meu pare, jo vaig introduir el català a casa (...) Sols amb la meua mare he seguit parlant castellà.»

Carles i Ferran van tenir una germana, Mercè, casada amb Jacinto Guerra, fill d'Arévalo.

Carles es preparà per al batxillerat a l'Instituto General y Técnico, on va tenir un company tan brillant com l'arquitecte i escriptor Nicolau Maria Rubió i Tudurí. I després féu el servei militar reduït, anomenat eufemísticament «de quota», on coincidí amb el futur administratiu Josep Maria Pi i Sunyer.

I el 1908, per una certa pressió familiar, començà la carrera de dret, atès que hom la considerava una carrera «neutra» i que podia tenir moltes sortides. S'hi trobà amb el crític Josep Maria Capdevila i amb el poeta Carles Riba. Per això, en una generació que emprava usualment el vós, recordo que amb Riba es tutejaven. Carles també deia de tu a Sagarra, un parell d'anys més jove, a qui va conèixer superficialment a les aules. Però Sagarra ja el va endevinar i a les *Memòries* parla d'«aquell noi que tenia molt de llebrer finíssim i de delicada mostela». Un altre company universitari seria el poeta extremeny Joaquín Montaner y Castaño, molt culte i que acostumava a parlar en vers castellà amb Sagarra.

En aquella època de formació, Carles Soldevila sentia la set de la biblioteca i a les memòries de juvenesa, *Del llum de gas al llum elèctric* confessa: «Insensiblement vaig contreure el vici de llegir». Sobretot els estius, sota l'ombra del Montseny, a Palautordera, hi dedicava almenys sis hores diàries. Tanmateix la lectura era ja un hàbit familiar, perquè el pare, havent sopat, els llegia versos en veu alta. I, d'altra banda, el francès es convertí en el seu segon idioma. Soldevila ha estat un dels escriptors que ha assimilat amb més gràcia i profit la quinta essència de la cultura francesa. A les memòries esmentades Carles confessa la seva gal·lofília i escriu: «Som probablement la darrera generació que s'ha format sense escrúpols ni hipocresies sota la influència francesa». A propòsit de la seva obra narrativa hom no ha esmentat Gide, Maurois o Voltaire? I no és casual que Soldevila traduís al català Anatole France, Alphonse Daudet, Voltaire i Charles Vildrac.

Mentrestant, a disset anys, quan ja havia encetat la carrera d'advoc-

cat, el pare, que havia estat condeixeble de Jaume Carner i d'Ildefons Sunyol, el va fer entrar com a meritori a la redacció d'«El Poble Català», on va aprendre a fer «gasetilles» a les ordres de Ramon Noguer i Comet, un federal emporiànes i futur governador civil de Tarragona. No li pagaven ni un cèntim, però Carles hi va conèixer Antoni Rovira i Virgili, Josep Pous i Pagès, Claudi Ametlla, Màrius Aguilar, Manuel Reventós i Bordoy i, naturalment, els patricis Pere Coromines i Gabriel Alomar. Aquell diari es convertí per a Soldevila en una escola de periodisme, però, a més a més, durant sis anys va fer de passant de Santiago Gubern i d'Ildefons Sunyol, dos prohoms del Catalanisme d'esquerra.

Com tants d'altres escriptors, el primer llibre de Carles Soldevila fou de poesia: *Lletanies profanes*, situat dins el corrent simbolista, influït per Verlaine i que va merèixer tres glosses entusiastes de Xènius, que el proclamà «el poeta de l'aigua». Les lloances s'estengueren a Manuel de Montoliu des de «La Vanguardia», i a Josep Maria López-Picó des de «Catalunya», que dirigia Josep Carner. Alexandre Plana va incloure Carles en la seva clàssica *Antologia de poetes catalans moderns* (1914), bo i afirmant que tota la seva poesia era «sonora i lluminosa: d'una sonoritat que evoca la de l'aigua lliure a la muntanya; d'una claror que ve de dins de l'esperit i del reflex de cada cosa en l'esperit». Però Soldevila, només al cap de vint anys, reedità amb afegitons el primer i únic llibre de versos i ja no hi reincidí. El 1935 ho justificava així a Domènec de Bellmunt: «He deixat de fer versos perquè les obligacions m'ho han impedit. Cal un repòs o un oci que només pot tenir-se passant una temporada de quatre mesos a muntanya». I l'escriptor, fonamentalment urbà, cosmopolita, no es podia permetre aquest desig bucòlic...

La seva carrera literària cristal·litzà quan Soldevila es llançà al periodisme, al teatre i, tímidament, a la novel·la. El 1916 guanyà per oposició una plaça segura: oficial lletrat de la Mancomunitat de Catalunya que perduraria fins a l'època de la Generalitat. Aleshores va copsar ben de prop la fascinació que exercia Enric Prat de la Riba, el qual, segons Soldevila, «va crear un oasi» excepcional al país. Al volum de records, Soldevila traça un retrat ple d'observacions polítiques, escrit amb mà-

gia i admiració, d'aquell president l'omnipresència i l'autoritat del qual van permetre que entorn d'aquell govern incipient de la Mancomunitat es formés una constel·lació d'escriptors i d'artistes com no s'ha esdevingut mai a Catalunya. La carrera d'advocat, en crisi de feia temps, fou bandejada i el mateix Carles explica que «era funcionari als matins i periodista a les tardes». Soldevila signà la convocatòria de la Conferència Nacional Catalana d'on va néixer, el 1922, Acció Catalana, partit pel qual se sentia representat, però no va fer mai política.

Abans de 1920, com hem dit, Soldevila s'abocà plenament a la carrera literària. El 1917 Romà Jori o Claudi Ametlla —ell mateix es contradiu explicant-ho— li proposà d'escriure una secció diària, «Hojas de dietario», a «La Publicidad», la qual, des de 1922, en catalanitzar-se el diari, es convertí en el famós «Full de dietari». Encetava així la cursa periodística que el duria a escriure set o vuit mil articles al llarg de gairebé cinquanta anys. Però, qui farà algun dia la bibliografia exhaustiva de Soldevila, amb els pseudònims els quals, a part del reconegut «Myself», són tan desconeguts com Marçal Pineda, Mario Pineda, Carles Par o Un Dependiente?

Coincidint gairebé amb el llançament periodístic de Carles, Pompeu Crehuet el va convèncer perquè escrivissin conjuntament una obra de teatre, *Els solters*, estrenada amb fracàs. I el 1919, amb *L'abrandament*, Soldevila obria el seu horitzó novel·lístic. En el pròleg Josep Carner donava ales al gènere; «El Noucentisme necessita, darrera els seus poetes, els seus novel·listes».

Ens trobem, per tant, que en un parell d'anys Soldevila obria el foc d'una triple dedicació literària: el periodisme, el teatre i la novel·la. Després, en créixer la seva obra, ben aviat consolidada en tots tres fronts, revelava un segell molt propi: la concisió, la netedat i una llengua que tenia com a base un barcelonisme refinat, sense grops, ni castellanismes, ni vulgarismes sobrers. A les memòries Carles confessa que ni Eugeni d'Ors ni Josep Carner, els quals admirava, no representaven el seu ideal. En Carner trobava un excés de neologismes i d'arcaïsmes, en Xènius massa pes del barroquisme, i el defineix com «poderós com a excitant, magnífic com a nimfa Egèria sense títol». Ni el preciosisme ni el decadentisme no li esqueien, doncs. I la prosa de

Carles Soldevila esdevindrà un model de finor i de pulcritud, deliciosa-ment urbana. Al seu «retrat de passaport» Josep Pla hi expressava l'admiració: «Sóc dels qui crec que ha ensenyat una mica a tothom a escriure amb claredat i gràcia». I en un altre retrat Domènec Guansé fixava un desideratum: «L'ambició ideal de Soldevila semblava ser la de convertir tot Barcelona –almenys fins al suburbi– en una burgesia culta, refinada i epicúria». Carles contribuï decidivament a consolidar la normalitat de la nostra literatura que, havent trencat amb el Vuitcents, encara depurava l'estil de la primera generació dels qui fundaren el Noucentisme. Per a Carles, «Catalunya era espiritualment una província francesa» i *l'esprit de finesse* i un toc d'ironia un poc *mondain* i escèptic marcaren el seu inconfusible estil.

Soldevila, senyor de Barcelona, era un *gentleman* europeu que s'emmirallava en París i que feia tanta vida social i cultural que un periodista va poder escriure que «era el literat català que s'ha posat més vegades l'esmòking».

I va venir l'hora en què Carles Soldevila, que no era exactament un dandi, però sí un cavaller elegant i subtil, un poc fred i que podia semblar distant i de vegades ho era, es convertí en una mena d'àrbitre per a dilucidar les normes de conducta en societat. *Civilitzats, tanmateix*, títol d'una famosa comèdia seva, expressà eloqüentment un lema que fou el de la seva vida. I en el període dels anys vint Soldevila va publicar uns quants manuals breus de «civilitat», mot d'ordre dels primers noucentistes. Així trobem *Correspondència amorosa* (1926), literatura afinada i gens cursi; *L'home ben educat* (1926), que duia per subtítol «regles d'urbanitat i etiqueta», reeditat l'any següent, i *La dona ben educada* (1927), amb dues edicions el mateix any, i amb un subtítol que deia: «regles de capteniment i d'etiqueta». Hom hi trobava allò que calia fer en el vestir, en la conversa, en els tractaments, en els regraciaments, en les excuses...

I no podem passar per alt que, de 1924 a 1936, Carles dirigí el *magazine* «D'Ací d'Allà», revista emblemàtica del Noucentisme. Tanmateix a la darrera època Soldevila hi incorporà elements de disseny i de moda, purament d'imatge, i dedicà un número memorable a l'Avantguarda. I que els anys vint havia dirigit, amb Màrius Aguilar, una sèrie

de biografies (ell n'escriví una: la de Rovira i Virgili), sota el peu editorial de la Llibreria Catalònia, que es deia «La Nostra Gent» o «Quaderns blaus». Soldevila era amic i conseller molt escoltat d'Antoni López-Llausàs, l'home fort de la llibreria-editorial Catalònia, empresa que també li encarregà la direcció de la «Biblioteca Univers» de novel·la.

Mentrestant Carles triomfava com a novel·lista i com a home de teatre i es feia imprescindible com a periodista. Però són qüestions que no em pertoca d'entrar-hi.

Com a promotor cultural publicà un llibre singular *Què cal llegir?* (1914), obra pedagògica i ambiciosa, molt ben estructurada i que era dividida d'acord amb les diverses literatures i els gèneres principals. Només un *connaisseur* tan fi i excepcional i amb l'amplitud de lectures de Soldevila podria haver escrit aquell llibre que, dissortadament, no ha tingut imitadors. I encara, dins aquesta línia de divulgació de la cultura i de la ciutat, va publicar un altre bell exemple: *L'art d'ensenyar Barcelona* (1929).

El 1929 Carles Soldevila, sota el mecenatge de Francesc Cambó, seria un dels fundadors de Conferentia Club, de la qual esdevingué secretari perpetu. L'entitat —que va arribar a tenir cinc-cents socis— oferia a les classes burgeses i aristocràtiques de Catalunya «conferències de cultura». Presidia la junta una dama de renom, Isabel Llorach, tan elegantment propagadora de la cultura d'*élite*.

Alexandre Galí va ponderar la importància de l'entitat: «Per primera vegada entre els nostres rics s'inicia al voltant d'aquest club una insinuació d'aristocràcia catalana o amb inclinacions a les coses catalanes». Les conferències se celebraven a l'hotel Ritz i l'idioma oficial per als estrangers era el francès, al costat del català i el castellà per als peninsulars. Hom hi feia parlar figures internacionals o de moda, al costat d'intel·lectuals catalans indiscutibles. Hi trobem André Maurois, Walter Gropius, Georges Duhamel, Karl Vossler, Paul Valéry, Federico García Lorca, Jean Piaget, Gregorio Marañón, Frederic Mistral, Paul Landsberg, Pedro Salinas, Giuseppe Ungaretti, el comte de Keyserling, junt amb Josep Pijoan, Josep Puig i Cadafalch, Pere Bosch-Gimpera, Antoni Rovira i Virgili, Josep Maria de Sagarra, Carles Riba, Ferran Soldevila, etc. etc.

Carles Soldevila vivia de ple en allò que algú ha anomenat la «daurada utopia» de Catalunya i la seva cultura.

L'alçament militar del juliol de 1936 i els crims i els estralls revolucionaris que provocà la reacció van esfondrar l'«oasi» i l'agost d'aquell any Joan Casanovas, president del Parlament de Catalunya i gran devot de la literatura de Carles, Ventura Gassol, conseller de Cultura, i Carles Pi i Sunyer, batlle de la ciutat, el feren avisar que, havent estat assassinat Josep Maria Planes per elements de la FAI, la vida de Soldevila perillava, atès que havia fet alguna al·lusió humorística contra els faistes i ja l'havien amenaçat. D'altra banda, Isabel Llorach li va comunicar que uns anarquistes resseguien la llista dels afiliats a Conferentia Club...

Davant un panorama tan ombrívol, el 13 d'octubre Carles i el seu fill Octavi sortiren en tren vers la frontera i els acompanyà el xofer de Casanovas, un tal Huguet, que no els deixà de petja. I per Nadal s'exiliaren la muller i les tres filles.

Fent un salt enrera cal esmentar el casament de Carles, el 1917, any en què morí el seu pare, amb Rosario Escandón Guzmán, nada a Cuba el 1895 i morta a Barcelona el 1969 d'accident domèstic. Es van conèixer, joveníssims, a Santa Maria de Palautordera, i va ésser un *coup de foudre*. Van tenir set fills, tres dels quals moriren de menuts. Van sobreviure, i encara són vius, Victòria (1917), Carlota (1918), Octavi (1919) i Núria (1923). Rosario acompanyava sovint el seu marit i el matrimoni parlava en castellà, però els fills canviaven de llengua segons fos el pare (català) o la mare (castellà). Dins aquest equilibri bilíngüista em reporten que la llengua dels àpats familiars era el català.

A París Carles Soldevila vivia de fer classes d'espanyol i el seu fill es dedicava al dibuix publicitari. Però l'escriptor va tenir la fortuna de trobar-hi Xavier Serra i Massana, l'amo de l'empresa Dana, per al qual, a Barcelona, havia fet eslògans publicitaris, i aleshores Serra li donà una feina estable. Carles completava els ingressos amb col·laboracions a revistes i diaris de l'Amèrica del Sud, sobretot de l'Argentina. D'altra banda, Antoni López-Llausàs, aleshores gerent de l'editorial Sudamericana de Buenos Aires, li muntà la representació a París. A través de Gaziél, també exiliat a la capital francesa, establí contacte amb un in-

dustrial il·lustrat, René Bouvier, el qual li encarregà un llibre, *Ensenada et son temps* (París 1941), que signaren tots dos. Carles feia, doncs, de negre *pro pane lucrando*, igual que Gaziel, Josep Pla o Ramon d'Abadal en el mateix període.

Però havia esclatat la segona guerra mundial. Els Soldevila, amb els alemanys a les portes de París, volien fugir amb la família de Josep Míllàs-Raurell. La majoria de llurs amics i protectors francesos n'eren fora. No hi havia feina per a ningú, ni per a les germanes que també havien treballat. Era l'ofec total. La família tornà a Catalunya l'agost de 1940. Rosario Escandón i la seva filla Núria passaren hores en un camp de concentració de Sant Sebastià perquè no tenien passaport. Paradoxalment les pogueren avalar les altres filles que en tenien.

Carles Soldevila no pogué tornar de l'exili forçós fins al 1942 i gràcies a les gestions del seu amic Josep Maria Pi i Sunyer.

Carles no va tornar a ésser el mateix. El seu món, ideal i mig arcàdic, s'havia esfondrat. La llengua habitual amb què escrivia era maleïda. Però no escoltà els cants de sirena de López-Llausàs perquè es traslladessin a l'Argentina. Sabia que no en tornarien més.

Durant anys no podia escriure a la premsa i durant mesos s'havia de presentar sovint a la policia. El seu cas era semblant al de Gaziel: ambdós foren repressaliats pels republicans i pels franquistes. La família hagué d'hipotecar alguna casa del patrimoni propi. Sortosament l'ajudaren Pere Sacrest, industrial olotí, i un aparellador, anomenat Padró, a través del qual va obtenir la direcció de la sala d'exposicions Argos, annexa a la llibreria. La primera obra que publicà en tornar va ésser *El París que yo he visto* (Llibreria editorial Argos 1942), deliciosa evocació dels aspectes més amables i fascinants que havia conegut durant el seu exili.

Mentrestant Carles va donar una gran volada a la galeria Argos i va dur-hi, per exemple, Benjamín Palencia o Zabaleta, entre d'altres. Amb el seu esperit senyorívol, batallador i agut, s'adaptà a la nova feina i començà a col·laborar al «Diario de Barcelona». Però, segons m'han dit, no li donaren el carnet de premsa fins a la dècada dels anys cinquanta. El primer article a «Destino» fou del 1950 i es titulava *Ser «vivo» no es ser inteligente*, i hi col·laborà fins al 1965, en què les forces l'abandona-

ven. El comte de Godó, després de 1960, li obrí personalment les portes de «La Vanguardia», ja que tenia el *veto* del director defenestrat Luis de Galinsoga. Però la censura el mortificava i Soldevila se sentia vexat perquè, de vegades, havia de tenir un article suplent a punt. Ja no era el vell i juvenil lluitador d'abans.

Antics amics van refer una penya que acabà refugiant-se, finalment, al cafè La Lluna, de la Plaça de Catalunya. Escriptors i artistes s'hi agermanaven: Soldevila, Gaziol, Plandiura, Inglada, Vidal i Ventosa, l'amic de joventut de Picasso, Dunyach, el notari Noguera, Joan Cortès... I Carles tornà a ésser assessor de la vella Llibreria Catalònia, ara forçada a dir-se «Casa del Libro». N'era l'home fort Josep Maria Cruzet, creador de l'editorial Selecta i que fou el seu editor de l'obra narrativa amb moltes reedicions. Però Soldevila acceptà d'escriure llibres d'encàrrec, molt ben elaborats i on el seu inconfusible segell d'home de lletres i de gust impecable deixaven un rastre i atreien nous lectors. A part les delicioses memòries *Del llum de gas al llum elèctric* (1951), que malauradament no van tenir continuació, Carles publicà *Figures de Catalunya* (1952), *Belleza de Catalunya* (1956) i *Barcelona vista pels seus artistes* (1957), tots quatre sota la marca editorial d'Aedos, propietat de Maria Borràs de Quadras, muller de Cruzet.

Anteriorment, i durant l'època de prohibició, bé que no total, del català, va publicar *Gracias y desgracias de Barcelona* (1943) i després *Belleza de España* (1949), *Guía de Barcelona* (1951), *La moda ochocentista* (1950), *Cataluña. Arte. Vida. Paisaje.* (1951) i *Saber vivir. Breviario de etiqueta* (1956).

Jo el vaig conèixer els anys cinquanta. El trobava a l'Ateneu Barcelonès, a la Catalònia o pel carrer. No tenia la pal·lidesa jansenista de què parla Josep Pla, però sí una primor accentuada i aquell nas, «allargat com un fibló», segons la famosa caricatura de Junceda. Senyorívol, parlant amb veu baixa, entre absent i somnïós, i amb una llúissor apagada als ulls, típics d'un insomne, ja que Soldevila havia dormit gairebé sempre malament, atenia els meus entusiasmes literaris i jo li recordava, per exemple, aquella novel·la de literatura juvenil, tan apassionant, *Lau o les aventures d'un aprenent de pilot* (1927), que s'havia reeditat.

El 1963 va tenir un atac de feridura i després van venir tres recaigudes i va viure dos anys pràcticament absent. Quan ja no coneixia ningú, molts dies el seu germà Ferran, que sentia per Carles un afecte entranyable, l'anava a veure i li explicava coses sense esperar-ne cap resposta. Quan el treien a passejar, Carles, per instint, encara agafava un llibre i se'l posava sota el braç, però no podia llegir, perduda l'esma. Aquell senyor de les lletres catalanes morí el 1967. Les *Obres completes* sortiren aquell mateix any. I la seva figura intel·lectual no s'ha tornat a repetir. Però amb motiu del centenari (1992) sembla que s'ha encetat una revisió i sobretot una reivindicació d'aquell *homo de lettres* que ho donà tot per la nostra cultura.

ALBERT MANENT